

MĚSTA V GLOBALIZOVANÉM SVĚTĚ

ZAMYŠLENÍ NAD POZNATKY ZE ZAHRANIČÍ

Ekonomická, politická, sociální a kulturní globalizace světa se stává stále více ojedinělým projektem pro vývoj celosvětové společnosti ve 21. století. Globalizace je **fetiš** a pro velkou většinu politiků nevyvratitelným **katexochén** jako proces, který byl nastartován a nyní probíhá samovolně, neřiditelně. Děje se tak v epoše stále proklamované hlubší demokratizace života kolektivit na jakékoli územní a organizační hladině, děje se tak ve jménu liberalismu a atomizace společnosti na jednotlivá individua. Přitom proces **globalizace** potírá všechny tyto dílčí ideologie, vede naopak k centralizaci aktivit v uvedených sférách jako je ekonomika, politika, společenství, kultura atd. Fetišizace procesu globalizace

se hluboce dotýká všech sfér života jednotlivců i celé společnosti a jejich organizací, všech aktivit. Dotýká se všech společenských pracovníků, všech profesí, které nyní hledají pro neodvratitelný proces globalizace **novou náplň** předmětu svých bádání a také nové formy, dotýká se také **koncepce urbanizace** pro novou epochu světového vývoje. Můj příspěvek zaměřuji na toto hledání v oblasti **osídlení** území v rozsahu měst, městských zón, městských regionů a jejich zázemí, jak se jeví územním plánovačům a jak jsou prezentovány na různých konferencích, seminářích, publikačně.

Za reprezentativní v uvedeném směru lze označit program letní univerzity 2002

v Budapešti s názvem „**Budoucí úloha měst v globalizovaném světě**“. Pokud nemáme toto téma chápat jen konjunkturalně a módně, musíme připustit, že bylo zvoleno skutečně jako aktuální, a to zvláště s užším zaměřením na očekávaný a žádoucí vývoj měst v kandidátských zemích Evropské unie. Dělo se tak v rámci koncepčního příspěvku **Ivana Tosicse** z Ústředního výzkumného ústavu v Budapešti a **Thomase Knorra-Siedowa** z Institutu für Regionalentwicklung und Strukturplanung (IRS) v Berlíně nazvaného „**Úloha měst v globalizovaném světě**“, kde situace ve městech kandidátských zemí byla podtématem. Změny, k nimž dochází v současnosti ve městech, jsou

přímo autory označovány za dramatické. Týkají se však nejen měst středoevropských zemí, kde jsou nejhlubší, ale i měst v zemích západních a na jižní polokouli. Jsou důsledkem rostoucí sociálně-ekonomické a prostorové polarizace zemí a států za situace, kdy se aktualizuje snaha o vrácení sídelních hodnot městům a snaha o nový urbanismus. To jsou i požadavky vyslovované různými skupinami obyvatelstva. Z toho pohledu byla vyzdvižena na semináři úloha různých občanských organizací, které by měly v tomto procesu sehrát významnou úlohu.

K procesu **návratu identity měst** k jejich kořenům byly účastníky letní univerzity uváděny pro představitele New Yorku, Budapešti a Berlína příklady od Prahy až po Alma Atu. V té souvislosti byla uvedena i zmínka o diskusi o osudu znovu výstavby území „Ground Zero“, charakterizovaná směsí „místní pýchy, vzdoru a kalkulací“. Zatímco budoucí vývoj Berlína bude rozhodován a zřejmě i posuzován jako proces postindustriální společnosti vyvíjející se během transformačního procesu a lpěním na minulosti, budapeštský starosta **Gábor Demszky** mohl referovat v jiném duchu: úspory, jichž bylo dosaženo v investicích v 90. letech, budou sloužit jako východní základna pro podporu infrastruktury města ve prospěch privátních podniků. „Dlouhodobě nemůže město vydávat více než, co dovolují příjmy“. Tato zásada je přijímána, byť se skřípěním zubů, i chudšími Budapešťany. Existuje také nebezpečí, že město opouští lépe situovaní obyvatelé, avšak do starých domů v metropoli se nestěhuje nikdo. Program „**sociálních měst**“ hledá jak v Německu, tak ve Francii, rovnováhu mezi globalizovaným posilováním měst a posílením místních pravomocí. 21. století by se mohlo stát - jak zaznělo v diskusi - „stoletím primátorů“, neboť mají většinou znalosti a potřebné charisma, aby oživilí místní potenciály a spolupráci s občany. Tím také mohou vytvořit protiváhu a konkurenci globalizačním tendencím, které ohrožují život měst. Uplynulé desetiletí ukázalo, jak spolu ve východoevropských městech bojovaly zásady přenášené z politiky měst Evropské unie a setrvačná státní politika. Její pokračování prodlouží smysluplný vývoj měst, kdy tlak globalizace se bude nadále stavět do opozita proti místním společenstvím, schopným inovačních aktivit. V této souvislosti možno

uvést názor **Jiřího Musila**, vyslovený v publikaci „Zrod velkoměsta – urbanizační proces urbanismu se v Česku bude odvíjet od návratu socialistických měst k době před touto etapou. Tím je nepřímý výsloven názor, že naše města by nemusela být ohrožena negativními stránkami globalizačních procesů v kterémkoli směru vývoje naší společnosti. K podobnému závěru možno dojít i při interpretaci textů **Georga W. Reinberga** v publikaci „Ekologie a urbanismus“, vyšlé v roce 2002.

Vývoj moderních měst byl předmětem jednání i Mezinárodní konference konané 5.–6. prosince 2002 ve Varšavě k projektu „**Sustainable Rehabilitation in Europe**“ organizované SurEuro Consortium a zaměřené rovněž v převážné většině na středoevropská města s uvedením příkladů nejnovějšího vývoje Varšavy, Prahy, ale také Havířova jako příkladu transformačních procesů měst po roce 1989, resp. 1990.

Očekávaným, resp. žádaným vývojem měst a urbanismu se zabýval i 42. kongres („European Science Association“ /ERSA/), konaný v srpnu 2002 v Dortmundu pod nadřazeným názvem „**From Industry to advanced services**“. Příspěvky byly předneseny v 15 komisích jako např. „Regionální a městské plánování“, „Evropská integrace“ nebo „Restrukturace prostorových vztahů obchodních služeb v metropolitních regionech“ apod. Jednou z významných byla i přednáška „Městská a metropolitní území“ ve stejnojmenné komisi.

V létě 2002 vydala hannoverská Akademie für Raumforschung und Landesplanung (ARL) soubor studií pod názvem „**Zukunftsforum Raum Planung**“, obsahující referáty ze stejnojmenného kongresu konaného v roce 2001 v Bonnu. Zde mj. přednesl **Karl-Dieter Keim** koncepční referát „Prostorové plánování bez zájmu veřejnosti“ a další referát stejného významu přednesl **Hans Joachimem Kujath** s názvem „Možnosti řízení prostorového vývoje“. Oba referáty měly společnou myšlenku potřeby zainteresovat veřejnost a občanské organizace na územním plánování, při němž souhlas veřejnosti usnadní rozhodování a odstraní třecí plochy při realizaci územních plánů.

Jako konkrétní formu realizace širšího projektu nového urbanismu lze uvést realizaci projektu „**Stadt 2030**“ přijatého pro 21 německých měst a příkladně realizova-

ného pod názvem „Eisenhüttenstadt 2030 – Die Visionen der Stadt und die Verschiedenheiten ihrer Möglichkeiten“. Celostátní německý projekt je řízen pod patronací Spolkového ministerstva pro vzdělání a výzkum (BMBF). Účastněná města dostávají příležitost zpracovat ve spolupráci s vědeckými pracovišti své koncepce rozvoje příslušných měst do roku 2030 se zřetelem ke třem rovinám: ekonomice, životnímu prostředí a sociálně kulturnímu rozvoji města. Programy musí obsahovat strategie, plánovací postupy a zajištění návrhů včetně představy o zapojení občanů do projektů. Celostátní projekt předpokládá uskutečnění řady konferencí, seminářů, terénních praxí a dalších kroků. Termín ukončení byl stanoven na duben 2004. Program je ukázkou aplikace teoretických poznatků v denní praxi politiků, urbanistů, architektů a územních plánovačů.

K zajímavým závěrům v územním a urbánním plánování dospívá současná plánovací politika ve Velké Británii. Především se to týká kompetencí orgánů na různých úrovních řízení. Poslední vládní materiál „Zelená kniha“ z roku 2002 **posilil centralizaci** v územně plánovacím rozhodování. Je to ve velkém kontrastu proti plánovací politice ve Francii, která v současné době – po Mitterandově příklonu k decentralizaci územního plánování – zastává právě opačná stanoviska. Britský přístup lze považovat za paradoxní návrat k předlabouristické politice plánování. Vychází se z názoru, že pro praxi územního plánování a urbanismu je důležitější shoda na různých úrovních řízení, která urychluje schvalovací procesy, než dodržování „abstraktního právního systému“. Zvýšená míra centralizace však nevylučuje spolupráci s občany a posiluje **princip kontroly** různých programů. Důležité místo v územním, regionálním a urbánním plánování zaujímají ve Velké Británii oblasti, řídicí se modelem Regional Policy Guidance (RPG), který nahradil starší model Regional Spatial Strategies (RSS). Tento model má jako jeden z principů zachovávat „Statutory Status“, což je soubor předpisů o právním propojení a vzájemném respektování různých norem. Ve Velké Británii existuje kromě Londýna osm oblastí o průměrné rozloze 16 000 km² s průměrným počtem 4 mil. obyvatel. Pro srovnání uvedme, že v Česku se tomu rovná osm oblastí NUTS 2 v průměrné rozloze necelých 10 000 km²

a s průměrným počtem 1,28 mil. obyvatel. **Gerd Albers** uvádí ve zprávě o britském plánování, že nové územní a městské plánování se ve Velké Británii vrací k zásadám „Town and Country Planning Act“ z roku 1947. Je to zřejmě snaha zachovat některé úspěšné principy staršího územního a prostorového plánování i v nových podmínkách vývoje společnosti.

První ráznější náznaky propojování všeobecné globalizace a vývoj urbánní politiky, jejich společná východiska, ale také nově vznikající protiklady, možno klást – byť v méně vyhraněných podobách – do přelomu 80.–90. let. Prvky střetů pak můžeme hledat už na konferenci v Rio de Janieru (1992), na konferenci v Káhiře (1994), na summitu v Istanbulu (1996), nejnověji na konferenci v Johannesburgu 2002. Kontroverzní přístupy se postupem času zřejmě vyostřují, jak si můžeme ověřit i z námětů a průběhu národních konferencí věnovaných otázkám osídlení, vývoje měst, městských re-

gionů a v tom i problémům dekoncentrace obyvatelstva, růstu suburbanizace, boji o vítězství uchování půdního fondu prosazováním revitalizace „brownfields“ proti bezohledným využíváním okupace „greenfields“ apod. To vše představuje boj o koncepci systému osídlení území jakkoli velikého včetně území dnešních měst, velkoměst, megapolí a jejich postupně devastovaného zázemí. Tento proces má z územních hledisek různě závažné dopady: místní, regionální, národní, kontinentální, celosvětové. Globalizace se stala fenoménem, s kterým je nutno počítat. Jde o to, využít kladů, které poskytuje, a potlačovat negativní stránky, které jsou s ní spojeny pro kolektivy, společenství, pro jednotlivce. O tom hovoří publikace, konference, občanské organizace. O tom hovoří představitelé-odborníci nejrůznějších profesí. Syntetizovat všechny vyslované názory pro různé oblasti života jednotlivců i kolektivů je nesmírně obtížné. To by však nemělo vést k rezignaci

nad možností dospívat k určitým doporučením a závěrům. V tomto příspěvku chci upozornit na potřebu hledání aplikačních modelů pro oblast územního plánování a urbanismu v etapě globalizující se společnosti a na využití námětů z uváděných mezinárodních konferencí a seminářů, na kterých byly prezentovány a i obhajovány poznatky z výzkumných úkolů v oblasti vývoje měst v globalizovaném světě.

Literatura:

1. Horská, P. - Maur, E. - Musil, J.: *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí. Praha, 2000.*
2. Reinberg, G. W.: *Ekologie a urbanismus. ERA, 2002.*
3. Albers, G.: *Die britische Stadtplanung in Bewegung: neue Entwicklungen. In: Nachrichten ARL. 3/2002, s. 5-7.*
4. *IRS aktuell, No 37, 2002, s. 4-11.*

Doc. RNDr. Alois Andrlé, CSc.